

چکیده*

تجربه بیش از بیست و سه سال اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا، براساس الگوی فعلی نشان می‌دهد که این الگو در عین حال که موفقیت‌هایی داشته مشکلات و نارسایی‌هایی هم به همراه دارد، برخی از آنها عبارتند از:

- تعدد بیش از حد عقود بانکی موجب پیچیده، طولانی و پرهزینه شدن آموزش کارکنان بانک می‌شود.
- آموزش ناکافی کارکنان بانک موجب عدم انتخاب صحیح قراردادها و عدم تفهیم مناسب مشتریان می‌شود و این موجب صوری و باطل شدن خیلی از قراردادها می‌گردد.
- برخی از عقود با فعالیت بانکی تناسب ندارند و اجرای صحیح آنها در بانک ممکن نیست.
- برخی از قراردادها نیاز به نظارت و کنترل مستمر دارند در حالی که همه بانک‌ها ابزار و نیروی انسانی مناسب برای نظارت و کنترل را ندارند.
- اجرای صحیح برخی از قراردادها همراه با هزینه سنگین عملیاتی است و برای نظام بانکی مقرون به صرفه نیست.
- برخی از قراردادها با اهداف و سلیقه‌های مشتریان بانک (سپرده‌گذاران و متقاضیان تسهیلات) سازگار نیستند در نتیجه مشتری تمایلی به اجرای صحیح قرارداد ندارد.

برای حل مشکلات مذکور الگوی دیگری تحت عنوان «الگوی جدید بانکداری بدون ربا» طراحی شده است اساس این الگو لحاظ اهداف، سلیقه‌ها و انتظارات مشتریان بانک از یک سو و تفاوت ماهوی قراردادهای اسلامی از سوی دیگر است، الگوی جدید، بانک‌ها را در سه گروه بانک‌های تجاری با سود معین مبتنی بر قراردادهای مبادله‌ای، بانک‌های تخصصی با سود متغیر با محوریت قراردادهای مشارکتی و بانک‌های جامع با ترکیب خاص قراردادهای مبادله‌ای و مشارکتی سامان می‌دهد و انتظار دارد تمام مشتریان بانک را براساس اهداف و سلیقه‌های خودشان از طریق عقود متناسب اسلامی پاسخ دهد.

این مقاله در صدد است بعد از معرفی اجمالی الگوی جدید بانکداری بدون ربا به بررسی مبانی فقهی و حقوقی آن بپردازد و پشتوانه‌ی فقهی و حقوقی آن را تبیین کند.

کلمات کلیدی: ربا، بانک‌های جامع، سود معین و سود انتظاری.

* چارچوب نظری و الگوی پیشنهادی ارائه شده در این مقاله حاصل کار گروهی و با همکاری معاونت پولی و بانکی وزارت امور اقتصادی و دارایی انجام پذیرفته است.